

هنر صدا و سکوت در خدمت سوگواره آیینی

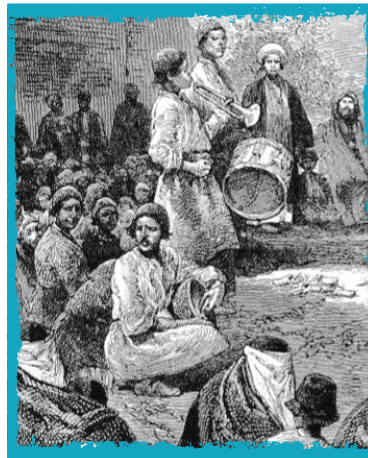
موضوع: موسیقی تعزیه
ویژگی: ایجاد شور و هیجان برای ادراک حسی
واقعۀ عاشورا

یکی از مهم‌ترین بخش‌های اجرای مراسم تعزیه در هر نمایش و ذکر مصیبت اهل بیت (ع) موسیقی شروع اجرای نمایش است؛ نوایی حماسی که اغلب با سازهای کوبه‌ای و بادی نواخته می‌شود. جالب است که این سازها در اصل فرانسوی هستند و به خدمت گرفتن موسیقی هم در مراسم تعزیه از دوران قاجار رایج شده است. چند و چون ورود موسیقی به نمایش تعزیه و در آمیختگی این هنرها حکایت جالبی دارد که اسماعیل مجللی، پژوهشگر تعزیه، درباره‌اش می‌گوید: «اسناد و مدارک به جای مانده از سده‌های قبل در مورد اینکه سازهای مرسوم در تعزیه چه سازهایی بودند، به ما می‌گوید سازهای کوبه‌ای مثل طبل و دهل و سنج سازهایی بودند که در تعزیه‌ها به کار برده می‌شدند؛ صدای برخاسته از این سازها بیشتر جنبه اعلام جنگ و... را داشتند اما این سازها به تنهایی پیش‌برنده موسیقی تعزیه به حساب نمی‌آمدند چون ریتم و ضرباهنگی که در خور تعزیه باشد در آنها دیده نمی‌شد. در واقع پیشینه سازهای موسیقایی شبیه‌خوانی به سازهای بادی نظیر ترومپت و قره‌نی گره خورده است که به مرور زمان تغییر کردند. در تمامی شبیه‌خوانی‌های دوره قاجار به‌صورت توأمان از سازهای کوبه‌ای و بادی استفاده می‌شد.»

بنا بر تعریف مجللی، در دوره قاجار پای سازهای غربی به ایران باز شد. عباس میرزا در لشکر کشی‌های اولیه و جنگ‌هایی که ایران با روس داشت برای تنظیم قشون خودش از سازهای غربی استفاده می‌کرد و بعد

از تأسیس دارالفنون و گنجاندن رشته موسیقی در این هنرستان به دستور ناصرالدین شاه، فردی به نام «موسیو لومر» از فرانسه به ایران آمد و معلم دارالفنون شد. او حاضر نبود با سازهای ایرانی سه‌تار و تار کار کند و از این رو، برای آموزش موسیقی با خود سازهای بادی برنجی را به ایران آورد. کار با این سازها نسبت به سازهای ایرانی راحت‌تر بود و در حالی قابل نواختن بودند، همچنین کوک کردن آنها سهل‌الوصول‌تر بود و از طرف دیگر صدای رسایی داشتند و نت‌های موسیقی ایرانی را به راحتی می‌شد با آنها نواخت. این موسیقی خوشایند ایرانی‌ها شد و برای اجرای بسیاری از مراسم‌های شادی و عزا، رسمی و غیررسمی درباری از آن استفاده می‌کردند که به مرور زمان تبدیل به ساز تخصصی تعزیه در کنار طبل‌ها، دهل‌ها و سنج‌ها شد.»

۷۰ درصد موقوفات برای تعزیه‌خوانی و عزاداری اباعبدالله

موضوع: وقف‌نامه‌های تعزیه
ویژگی: ترویج فرهنگ اخلاق‌مداری و حفظ آیین‌های عاشورایی

آیین عزاداری اباعبدالله الحسین (ع) تقریباً از دوره صفویان یعنی سال ۹۳۳ خورشیدی در تهران متداول شد. مراسم عزاداری در تهران در دو نقطه از آن، یکی در مسجد جامع بلده طایفه طهران و دیگری تکیه خانم برگزار می‌شد تا اینکه به مرور به تعداد تکیه‌های شهر اضافه شد. البته دوران اوج و شکوفایی تکایای عزاداری و به‌ویژه اجرای مراسم تعزیه که از آن می‌توان به‌عنوان دوران طلایی وقف‌نامه‌های شهر تهران هم یاد کرد، مقارن با نشست قاجارها بر مسند قدرت بود.

بهراد یعقوبی، نویسنده، تهران پژوه و عضو هیأت امنای بازار تهران، درباره موقوفاتی که برای تعزیه در تهران قدیم انجام می‌شد، می‌گوید: «یکی از متداول‌ترین موقوفات بزرگان در طول سال‌ها مربوط به اجرای مراسم عزاداری اباعبدالله بود. این وقف دربرگیرنده اجرای مراسم تعزیه، اطعام، پذیرایی با چای و قهوه، قلیان و تنباکو بود. اغلب واقفان در وقف‌نامه‌هایشان این موارد را ذکر می‌کردند و تأکید داشتند که در ایام عزاداری اباعبدالله همه موارد باید انجام شود.»

یعقوبی در بخش دیگر صحبت‌هایش درباره آمار جالب تعداد نیت‌هایی که برای آن گذشته متناسب با نیاز روز وقف انجام می‌شد توضیح می‌دهد: «مردم تهران قدیم با حدود ۷۰۰ نیت، اموال‌شان را وقف امور خیریه می‌کردند که ۷۰ درصد آن برای تعزیه‌خوانی و عزاداری اباعبدالله بود.»

این پژوهشگر از وقف‌هایی که با نیت اجرای مراسم تعزیه در دوران پهلوی اول انجام می‌شد یاد می‌کند و می‌گوید: «تعزیه‌خوانی در تهران بیشتر در تکیه دولت بود. از اقصی نقاط کشور برای اجرای مراسم در تکیه دولت تعزیه‌خوان دعوت می‌شد و برای مدت حضور آنها از سوی دولت موابی هم در نظر گرفته می‌شد. مردم هم از این کار خوش‌شان می‌آمد و برای ترویج فرهنگ اخلاق‌مداری و دین‌پروری سعی می‌کردند با وقف بخشی از درآمد، دین و ارادتشان را به اهل بیت (ع) نشان دهند. البته در این میان بودند افرادی هم که برای خودشیرینی میان مسئولان حکومتی، گرفتن موقعیت و کسب جایگاه اجتماعی اقدام به این کار کنند. اما این ماجرا در دوران پهلوی اول با بسته شدن تکیه دولت و مخالفت رضاشاه با برگزاری مراسم عزاداری و تعزیه‌داری متفاوت شد. این بار مردم برای فهماندن مخالفت‌شان به حکومت وقت اموالشان را با نیت تعزیه‌خوانی برای اباعبدالله وقف کردند. در واقع هم می‌خواستند ارادتشان به اهل بیت (ع) را بیش از پیش نمایان کنند و هم اعتراضشان را نشان دهند. بر این اساس، بسیاری از موقوفات ارزشمند در حوزه تعزیه در دوران پهلوی اول انجام شد.»

پاتوق چهره‌های سیاسی، هنری و فرهنگی

می‌آیند: «تکیه ما یکی از قطب‌های تعزیه شهر تهران محسوب می‌شود و در طول این سال‌ها چهره‌های مهمی مهمان تکیه ما شدند. برای مثال چند سال پیش وزیر ارشاد، آقای صالحی امیری که بعدها دبیر ملی کمیته المپیک هم شد، همراه خانواده‌اش برای تماشای نمایش در تکیه حاضر شدند. جالب اینجاست که به‌صورت ناشناس در قالب مردم عادی آمده بودند که بعد ما متوجه حضورشان شدیم. حتی نمایش تعزیه تکیه لوح تقدیر هم دریافت کرده است. همچنین حسن روشن، حمید درخشان و جعفر مختاری‌فر از ورزشکاران و دوستانی هستند که برای تماشای نمایش تعزیه به تکیه شوفرها آمده‌اند. داود فتحعلی بیگی و علاءالدین قاسمی از هنرمندان و بسیاری از چهره‌های شاخص دیگر هم در تمام این سال‌ها از مهمانان مراسم تعزیه بوده‌اند. در حال حاضر هم نمایش تعزیه در تکیه شوفرها با اجرای رضا حیدری از بزرگان تعزیه کشور برگزار می‌شود.»

موضوع: تعزیه تکیه شوفرها
ویژگی: یکی از قدیمی‌ترین تکایای برگزاری مراسم تعزیه شهر تهران

زیادی به اباعبدالله و خاندان پیامبر داشت و تأکید داشت چراغ عزاداری اباعبدالله همیشه باید روشن باشد. به همین دلیل هر سال از شب دوم محرم تا یازدهم از تعزیه‌خوان‌های بزرگ سراسر کشور دعوت می‌کرد با حضور در این تکیه و اجرای نمایش تعزیه، فرصت آشنایی همه مردم با ابعاد شخصیتی اباعبدالله و مظلومیت او و یارانش در واقعه کربلا فراهم شود و از این واقعه درس بگیرند.»

بنا به تعریف عباس عظیمی، پدرش سال ۱۳۸۳ به رحمت خدا می‌رود و بعد از او همراه برادر و فرزندان و نوادگان همچنان به وصیت پدر عمل می‌کنند و اجرای مراسم تعزیه در تکیه شوفرها پا بر جاست و حتی فرزندان، نوه‌ها و خودش در سال‌های گذشته نقش‌هایی را هم بازی کرده‌اند. او در ادامه به ثبت تکیه و مراسم تعزیه آن در زمره میراث فرهنگی کشور اشاره می‌کند و می‌گوید چهره‌های شاخص سیاسی، فرهنگی و ورزشی بسیاری به تکیه ما

تکیه شوفرها سال ۱۳۲۴ به همت مرحوم حاج حسین عظیمی در میدان قزوین تهران راه‌اندازی شد. در سال‌های اولیه مراسم عزاداری در تکیه به روضه‌خوانی و سینه‌زنی و اجراهای جسته و گریخته نمایش تعزیه خلاصه می‌شد تا اینکه با توجه به در برگیری نمایش تعزیه و اثرگذاری آن بر مخاطبان، حاج حسین آقا از دهه ۴۰ تصمیم می‌گیرد برای برپایی مراسم عزاداری اباعبدالله حسین (ع) در تکیه فقط نمایش تعزیه اجرا شود. عباس عظیمی فرزند این مرحوم که همچنان راه پدر را دنبال می‌کند و چراغ اجرای مراسم تعزیه را در ایام محرم در همان گاراژ پدری میدان قزوین روشن نگه داشته است، با بیان این مطلب می‌گوید: «پدرم مرد متدینی بود و ارادت